

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์
ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ของประเทศไทย

GUIDELINES FOR LEARNING MANAGEMENT TO DEVELOP CONSTRUCTIVE
CRITICISM COMPETENCE IN A DIVERSE SOCIETY FOR STUDENTS IN
THE SOUTHERN BORDER PROVINCES OF THAILAND

รุดียะห์ ทะ^{1*}, มารุต พัฒผล² และ ดนุลดา จามจุรี³

Rudiyah Ha¹, Marut Patphol² and Danulada Jamjuree³

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110^{1,2,3}

Srinakharinwirot University, 114 Sukhumvit 23, Wattana, Bangkok 10110^{1,2,3}

*Corresponding author E-mail: rodhiyah.ha@gmail.com

(Received: 6 Sep, 2021; Revised: 8 Apr, 2022; Accepted: 18 Apr, 2022)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ จำนวน 338 คน ได้มาด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบบอกต่อ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตรวจสอบความถูกต้องการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาพรวมทั้ง 5 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.79$, S.D. = 0.83) และ 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) ด้านการรับฟังข้อมูลออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการฟังและรับข้อมูลรอบด้าน 2) ด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่นนำแนวทางสันติศึกษามาปรับใช้เน้นการให้คุณค่าต่อทุกความคิดเห็น 3) ด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์ออกแบบการเรียนรู้แบบเปิดและใช้คำถามทรงพลัง 4) ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการวิเคราะห์จากเหตุไปสู่ผลอย่างมีหลักการ และ 5) ด้านไหวพริบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเน้นให้ผู้เรียนสร้างมนุษยสัมพันธ์กับชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้ควรพัฒนานักศึกษาครอบคลุมทั้งมิติความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะ เพื่อก่อให้เกิดสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, สมรรถนะ, การวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์, สังคมที่มีความหลากหลาย, จังหวัดชายแดนใต้

¹ นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย

ABSTRACT

This research aimed to study 1) the states of constructive criticism competence of students in the southern provinces, 2) the guidelines of learning management to enhance constructive criticism competence in a diverse society for students in the southern provinces. The sample consisted of 338 undergraduate students in the three southern provinces obtained by stratified sampling. The key informants were 10 experts selected by the Snowball sampling method. The research tools were the questionnaire of the constructive criticism competence for students in the southern provinces and a semi-structured interview form. The quantitative data were analyzed using mean and standard deviation. The qualitative data were analyzed by content analysis and validated with the triangulation of the data source.

The research results revealed that 1) the constructive criticism competence of undergraduate students in the southern provinces, the overall five aspects were demonstrated at a high level ($\bar{x} = 2.79$, S.D. = 0.83); and 2) a learning management approach to develop constructive criticism consisted of 5 aspects, including 1) the listening aspect focusing on listening skills and receiving information from all sides, 2) the empathy and respect for the ideas of others aspect applying the concept of peace studies to establish value throughout all opinions, 3) the creative questioning aspect designing learning as an open approach and ask powerful questions, 4) the logical analysis aspect designing with an emphasis on rational analysis from cause to effect, and 5) social interaction aspect encouraging students to develop relationships with their communities to foster a sense of social responsibility. The learning management should develop students' knowledge, skills, abilities, and attributes in order to enhance their constructive criticism competence.

KEYWORDS: Learning Management, Competence, Constructive Criticism, Diverse Society, Southern Border Provinces of Thailand

บทนำ

ปรากฏการณ์การเผชิญหน้าของผู้คนในสังคมที่คิดเห็นแตกต่างกันเป็นสัญญาณหนึ่งที่สะท้อนให้สถาบันการศึกษาพึงทบทวนการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้ออกไปเผชิญยุคสมัย การอภิปรายแสดงความคิดเห็นในมิติต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเป็นสิ่งที่เกินความคาดหมายและประจักษ์ชัดว่าการจัดการศึกษาในอนาคตต้องปรับเปลี่ยนและอาจเป็นสิ่งสะท้อนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาต้องปรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน (ไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตน์, 2563; วรรณดี สุทธิสารกร, 2560) ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเสรีภาพทางความคิดภายใต้ทิศทางที่สร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสม

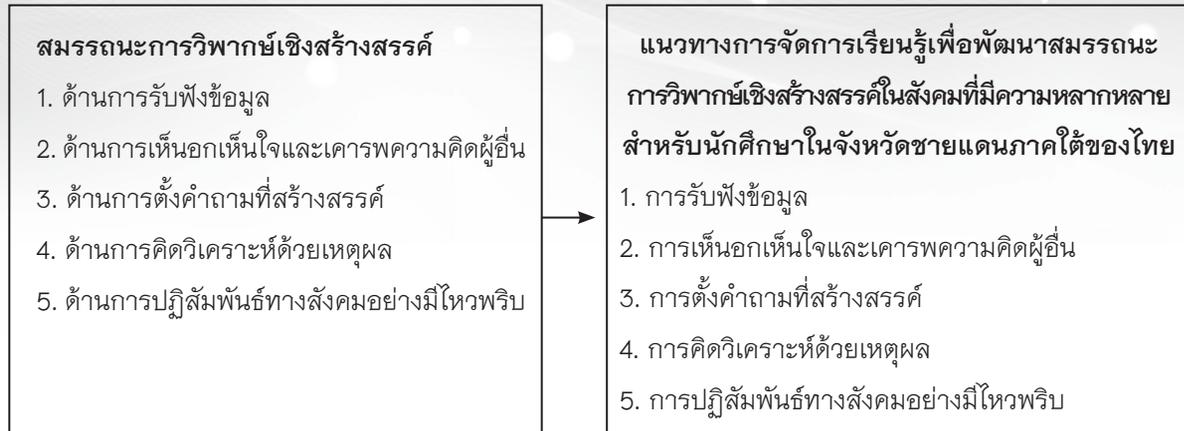
พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้มีความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนาและเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การวิพากษ์ในประเด็นที่มีความอ่อนไหวต้องมีขอบเขตและคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อภาพใหญ่ของสังคมชายแดนใต้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลุ่มคนสำคัญที่จะขับเคลื่อนสังคม ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะการคิดเชิงวิพากษ์และการสื่อสารสร้างสรรค์ การโต้แย้งในประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (ฐาปณี สีเฉลียว, 2564; มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัสซอลิฮียี, สราวูช สายทอง, เกตุ อัสมีมานะ และนัชชิวา บาเกาะ, 2562; รุติยะห์ หะนิเลาะ แวอุเซ็ง และอับดุลฮากัม เอ็งปียา, 2562)

“การวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์” (Constructive Criticism) เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมโดยยึดหลักเหตุและผล พิจารณาข้อเท็จจริงของข้อมูลอย่างรอบคอบ สื่อสารอย่างปราศจากอคติ ส่วนตนและเคารพความคิดผู้อื่น (Fong et al., 2018; Omer & Abdularhim, 2017) ซึ่งมีความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญาของแต่ละบุคคลให้เห็นคุณค่าของ

การมีมุมมองที่หลากหลาย ช่วยขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความเจริญงอกงาม การวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย การรับฟังข้อมูล การเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น การตั้งคำถามที่สร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ (Butler, 2017; Fong et al., 2018; McClelland, 1973; Patonah, Sajidan, Cari, & Rahardjo, 2021; เกียรติยศ สิ้นพิบูลย์, 2560; ณีฎฐิณี ปิยะศิริพันธ์, 2561; ดำรงค์ดี สุดเสน่ห์, 2561) จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์พบว่าเป็นการศึกษาในมิติองค์ประกอบการคิดเชิงวิพากษ์ การส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหาด้วยการคิดสร้างสรรค์ ยังไม่มีการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน (ฐาปณี สีเฉลียว, 2564; รุติยะห์ หะและคนอื่น ๆ, 2562; สุพรรณษา สุวรรณชาติ, 2560) ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะมีการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสมและช่วยขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความเจริญงอกงาม นอกจากนี้ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์สำหรับสถาบันอุดมศึกษาและผู้สอนใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะทางการคิดที่ตอบโจทย์ความท้าทายของสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
 2. เพื่อออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาสภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเคราะห์ตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ รายละเอียด ดังนี้

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรม

2. ออกแบบแบบสังเคราะห์ตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

3. นำแบบสังเคราะห์ตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง และแก้ไขตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. สังเคราะห์คุณลักษณะและตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมของการมีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ Google Scholar THAIJO และ SCOPUS โดยคัดเลือกเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้จำนวนทั้งสิ้น 15 เรื่อง

2. สรุปลงค์ประกอบสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ 5 ด้าน ดังตารางที่ 1

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์หาแบบแผนพฤติกรรม (Pattern-matching) ตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมที่ปรากฏซ้ำ ๆ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลหลายแหล่ง และนำเสนอในทิศทางเดียวกัน จากนั้นให้คำอธิบาย (Explanation-building) และให้ความหมาย (Interpretation) ตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมดังกล่าว (Sinkovics, 2018) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

องค์ประกอบสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์	นิยาม
ด้านที่ 1 การรับฟังข้อมูล	การแสดงออกถึงการฟังผู้อื่นด้วยความจริงใจ
ด้านที่ 2 การเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น	การพยายามเข้าใจความรู้สึกผู้อื่นโดยไม่นำความคิดของตนเองไปตัดสิน
ด้านที่ 3 การตั้งคำถามที่สร้างสรรค์	การสามารถใช้คำถามเป็นเครื่องมือค้นหาข้อเท็จจริง
ด้านที่ 4 การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล	การอธิบายสิ่งที่เชื่ออย่างมีเหตุผลและมีหลักวิชาการรองรับ
ด้านที่ 5 การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ	การสามารถแลกเปลี่ยนความคิดกับบุคคลที่เห็นต่างจากตนเองได้อย่างสันติ

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

ประชากร

นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1-4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 (ทั้งนักศึกษาที่ลงทะเบียนและรักษาสภาพ) สังกัดสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ที่สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 4 แห่ง ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยฟาฏอนี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา รวม 20,675 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 24 มกราคม 2564)

กลุ่มตัวอย่าง

นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1- 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 สังกัดสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ที่สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 4 แห่ง ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยฟาฏอนี มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา รวม 377 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้สถาบันการศึกษาเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. นำองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาร่างข้อคำถาม และกำหนดนิยามตัวแปรที่ศึกษา

2. สร้างแบบสอบถามสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นแบบมาตรประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 การสอบถามสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ทั้ง 5 ด้าน มีคำถามด้านละ 7 ข้อ แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมของข้อคำถามและนิยามเชิงปฏิบัติการ

3. นำแบบสอบถามฯ เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิพากษ์สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2 คน ด้านการวัดและประเมินผล 2 คน และด้านการสอนในอุดมศึกษา 1 คน ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) และความตรงเชิงผิวเผิน (Face Validity) จากนั้นหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.8-1.00 และนำแบบสอบถามฯ ปรับภาษาให้กระชับและชัดเจนตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ

4. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อันดับอัลฟา (Alpha-coefficient Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.97

5. นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีหนังสือชี้แจงและขอความยินยอมการเก็บข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม พ.ศ. 2564 มีรายละเอียดดังนี้

1. ส่งหนังสือไปยังสถาบันต้นสังกัดของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล

2. ประสานนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย พร้อมเอกสารชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

3. รับแบบสอบถามที่ตอบกลับมาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 338 ฉบับ คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 89.66 จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) 10 ท่าน เป็นผู้มีประสบการณ์จัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาไม่ต่ำกว่า 5 ปี และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิพากษ์หรือนำเสนอประเด็นในสังคมจังหวัดชายแดนใต้ไม่ต่ำกว่า 5 ปี ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์ 2 ท่าน ด้านจิตวิทยา 3 ท่าน ด้านการสื่อสาร 3 ท่าน และด้านการสอนในอุดมศึกษา 2 ท่าน ได้มาโดยการเลือกแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) (ชาย โพธิ์สิตา, 2562)

เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

2. ร่างแบบสัมภาษณ์แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลาย โดยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Form) ประเด็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ ทั้ง 5 ด้าน

3. นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องของแนวคำถาม

4. นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ท่าน และด้านการวิพากษ์ 1 ท่าน จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

5. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2564 มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้วิจัยส่งหนังสือให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล

2. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามเวลาที่นัดหมาย โดยใช้เวลาสัมภาษณ์ 30-40 นาที ต่อคน

3. ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลการสัมภาษณ์สำหรับกำหนดเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เสริมสร้างสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นการอธิบายเชิงพรรณนาในภาพรวมและตรวจสอบความถูกต้องการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านแหล่งข้อมูล

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แสดงรายละเอียดตารางที่ 2 – 7

ตารางที่ 2 สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการรับฟังข้อมูล	2.84	0.82	มาก
2. ด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น	2.72	0.82	มาก
3. ด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์	2.75	0.86	มาก
4. ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล	2.66	0.84	มาก
5. ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ	2.97	0.81	มาก
ภาพรวม	2.79	0.83	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.79$, S.D. = 0.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่าง

มีไหวพริบ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.97$, S.D. = 0.81) รองลงมา คือ ด้านการรับฟังข้อมูลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.84$, S.D. = 0.82) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.66$, S.D. = 0.84)

ตารางที่ 3 สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการรับฟังข้อมูล

สมรรถนะด้านการรับฟังข้อมูล	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การฟังเพื่อจับประเด็นสำคัญของเรื่องราว	3.26	0.61	มากที่สุด
2. การฟังเพื่อให้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น	2.99	0.78	มาก
3. การสังเกตรายละเอียดอื่น ๆ ขณะรับข้อมูล (สีหน้า แววตา น้ำเสียง)	2.93	0.84	มาก
4. การตอบสนองด้วยภาษากายที่ทำให้คู่สื่อสารรับรู้ว่าการกำลังสนใจฟัง	2.89	0.87	มาก
5. การโต้ตอบด้วยถ้อยคำที่แสดงออกว่าเข้าใจความรู้สึกของผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น	2.85	0.92	มาก
6. การหลีกเลี่ยงการใช้คำพูดเชิงตัดสิน	2.61	0.87	มาก
7. การรับฟังโดยไม่พยายามหาเหตุผลโต้เถียง	2.37	0.88	ปานกลาง
ภาพรวม	2.84	0.82	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ด้านการรับฟังข้อมูลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.84$, S.D. = 0.82) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การฟังเพื่อจับประเด็นสำคัญของเรื่องราวมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ

มากที่สุด ($\bar{x} = 3.26$, S.D. = 0.61) รองลงมา คือ การฟังเพื่อให้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ($\bar{x} = 2.99$, S.D. = 0.78) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การรับฟังโดยไม่พยายามหาเหตุผลโต้เถียง ($\bar{x} = 2.37$, S.D. = 0.88) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4 สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น

สมรรถนะด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การคาดเดาความรู้สึกผู้ที่ถูกวิพากษ์เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ	3.09	0.72	มาก
2. การคาดเดาความคิดของผู้อื่นได้ตรงความเป็นจริง	2.32	0.9	ปานกลาง
3. การตอบสนองด้วยภาษาที่แสดงออกว่าเราเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น	3.01	0.78	มาก
4. การแสดงออกชัดเจนถึงการเคารพความคิดของผู้อื่น แม้จะไม่เห็นด้วย	2.83	0.85	มาก
5. การกลั่นกรองความคิดตนเองก่อนได้ตอบคู่สื่อสาร	3.07	0.75	มาก
6. การโต้ตอบด้วยความระมัดระวังผลกระทบต่อทางจิตใจของคู่สื่อสาร	2.39	0.89	ปานกลาง
7. การใช้คำพูดเชิงบวกเพื่อให้กำลังใจผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ยากลำบาก	2.30	0.85	ปานกลาง
ภาพรวม	2.72	0.82	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.72$, S.D. = 0.82) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การคาดเดาความรู้สึกผู้ที่ถูกวิพากษ์เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ

มากที่สุด ($\bar{x} = 3.09$, S.D. = 0.72) รองลงมา คือ การกลั่นกรองความคิดตนเองก่อนได้ตอบคู่สื่อสาร ($\bar{x} = 3.07$, S.D. = 0.75) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้คำพูดเชิงบวกเพื่อให้กำลังใจผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ยากลำบาก ($\bar{x} = 2.30$, S.D. = 0.85) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 5 สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์

สมรรถนะด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การตั้งข้อสงสัยที่ผิดปกติกจากสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว	2.36	0.88	ปานกลาง
2. การตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจเชื่อ	2.95	0.84	มาก
3. การกระตือรือร้นที่จะถามในสิ่งที่มีความสงสัยอยากรู้	2.83	0.86	มาก
4. การนำเทคนิคที่หลากหลายมาช่วยหาคำตอบในสิ่งที่สงสัย	2.93	0.82	มาก
5. การตั้งคำถามเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์	2.81	0.84	มาก
6. การใช้คำถามเชิงบวก ไม่ใช้คำถามที่สร้างความขัดแย้ง	2.23	0.97	ปานกลาง
7. การค้นหาคำตอบของประเด็นทางสังคมที่สงสัยโดยถามผู้มีประสบการณ์	3.17	0.78	มาก
ภาพรวม	2.75	0.86	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.75$, S.D. = 0.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การค้นหาคำตอบของประเด็นทางสังคมที่สงสัยโดยถามผู้มีประสบการณ์มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

($\bar{x} = 3.17$, S.D. = 0.78) รองลงมา คือ การตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจเชื่อ ($\bar{x} = 2.95$, S.D. = 0.84) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้คำถามเชิงบวก ไม่ใช้คำถามที่สร้างความขัดแย้ง ($\bar{x} = 2.23$, S.D. = 0.97) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 6 สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

สมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูลเป็นอันดับแรก	2.34	0.84	ปานกลาง
2. การแยกแยะระหว่างสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นของบุคคล	2.34	0.87	ปานกลาง
3. การวิเคราะห์ประเด็นจากสถานการณ์โดยใช้หลักเหตุผล	2.82	0.83	มาก
4. การคิดหาความเชื่อมโยงของสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ	2.30	0.88	ปานกลาง
5. การคิดไตร่ตรองด้วยประสบการณ์ของตนเองก่อนตัดสินใจเชื่อผู้อื่น	2.80	0.80	มาก
6. การคิดช่วยเสนอแนะแนวทางอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์	2.92	0.87	มาก
7. การเน้นหาทางแก้ปัญหาจากสถานการณ์มากกว่าวิพากษ์วิจารณ์	3.10	0.80	มาก
ภาพรวม	2.66	0.84	มาก

จากตารางที่ 6 พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.66$, S.D. = 0.84) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การเน้นหาทางแก้ปัญหาจากสถานการณ์มากกว่าวิพากษ์วิจารณ์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.80)

รองลงมา คือ การคิดช่วยเสนอแนะแนวทางอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ($\bar{x} = 2.92$, S.D. = 0.87) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การคิดหาความเชื่อมโยงของสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 2.30$, S.D. = 0.88) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 7 สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ

สมรรถนะด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
1. การแสดงความคิดเห็นที่เป็นตัวของตนเองอย่างมั่นใจ	2.80	0.74	มาก
2. การเชื่อมั่นในตนเองแม้จะต้องสื่อสารในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง	2.96	0.73	มาก
3. การปรับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอให้เหมาะสมกับผู้รับสาร	3.00	0.75	มาก
4. การใช้ความยืดหยุ่นเมื่อต้องสื่อสารกับผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากเรา	3.06	0.82	มาก
5. การยินดีที่จะให้ผู้อื่นวิพากษ์เกี่ยวกับตนเองได้	3.11	0.91	มาก
6. การตระหนักอยู่เสมอว่าสิ่งที่ตนคิดอาจจะไม่ถูกต้อง	2.78	0.92	มาก
7. การใช้เทคนิคการพูดเพื่อสร้างบรรยากาศให้มีความผ่อนคลาย	3.07	0.78	มาก
ภาพรวม	2.97	0.81	มาก

จากตารางที่ 7 พบว่า นักศึกษามีสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 2.97$, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การยินดีที่จะให้ผู้อื่นวิพากษ์เกี่ยวกับตนเองได้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 3.11$, S.D. = 0.91)

รองลงมา คือ การใช้เทคนิคการพูดเพื่อสร้างบรรยากาศให้มีความผ่อนคลาย ($\bar{x} = 3.07$, S.D. = 0.78) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การตระหนักอยู่เสมอว่าสิ่งที่ตนคิดอาจจะไม่ถูกต้อง ($\bar{x} = 2.78$, S.D. = 0.92) มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวทางพัฒนาด้านการรับฟังข้อมูล

การฟังอย่างมีคุณภาพเป็นจุดเริ่มต้นของการได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและหลากหลายมิติ ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งเชิงพื้นที่และความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการฟัง อาทิ การฟังเชิงรุก (Active Listening) คือ การฟังอย่างตั้งใจจริง และเปิดรับข้อมูลจากกลุ่มคนที่เห็นต่างจากตน โดยกำหนดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งในห้องเรียนสามารถฝึกฝนด้วยการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนรับข้อมูลจากมุมมองทั้งผู้ที่เห็นด้วยและเห็นต่าง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมสุนทรียสนทนา โดยผู้ร่วมวงสนทนาจะมีอิสระทางความคิดเพื่อการรับฟังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

2.2 แนวทางพัฒนาด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น

การเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น (Empathy) เป็นการคาดคะเนความคิดและความรู้สึกผู้ที่อยู่ในสถานการณ์วิกฤติได้ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการแสดงความคิดเห็นที่ขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ควรนำแนวทางสันติศึกษามาปรับใช้ เน้นการใส่ใจและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของทุกคน โดยฝึกการคาดคะเนความพร้อมทางอารมณ์และความคิดของผู้รับสาร รวมถึงการประเมินอารมณ์ร่วมของคนในสังคม การแสดงออกที่ผ่านการคิดถึงจิตใจของผู้อื่นลักษณะนี้จะช่วยลดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากการวิพากษ์ได้ เช่น กิจกรรมเอาใจเขามาใส่ใจเราด้วย “Empathy Mapping” โดยการสร้างแผนผังความคิด เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น

2.3 แนวทางพัฒนาด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์

การตั้งคำถามเป็นเครื่องมือทำความเข้าใจความนึกคิดของคนในสังคมทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง ดังนั้นควรออกแบบการเรียนรู้แบบเปิด (Open Approach) และเน้นการใช้คำถามทรงพลัง (Powerful Question) โดยนำปัญหาที่มีทางออกได้หลากหลายมาให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถามทางแก้ไข จับประเด็นสำคัญและเชื่อมโยงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นให้เป็นระบบ นอกจากนี้ ควรฝึกการซักถามด้วยคำถามที่สร้างสรรค์ ค้นหาความหมายและคิดต่อยอดในแง่มุมที่สนใจ การสามารถใช้คำถามหรือสืบถาม (Inquiry) เหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถตั้งประเด็นและค้นหาคำตอบตามความสนใจของตน เช่น กิจกรรมถามด้วย 5Why Analysis เป็นการสืบถามเชิงวิเคราะห์โดยให้ผู้เรียนตั้งคำถามว่า “ทำไม” หลาย ๆ ครั้ง จนหาต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ เป็นต้น

2.4 แนวทางพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

การคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลจะทำให้ค้นพบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงของผลกระทบที่เกิดขึ้นในภาพรวม จึงควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการอธิบายด้วยหลักการ วิเคราะห์จากเหตุไปสู่อุผล และคิดหาทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้สอนควรบูรณาการเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้คิดเชิงวิพากษ์แทนที่การรับข้อมูลและเชื่อเพียงอย่างเดียว และที่สำคัญต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อนุญาตให้มีการอธิบายโต้แย้งทางความคิดและไม่ต้องตัดสินความคิดผู้อื่น จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนใช้ดุลพินิจกลั่นกรองข้อเท็จจริง นำไปสู่การพัฒนาวิถีคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) เรียนรู้จากข้อผิดพลาดแล้วปรับปรุงพัฒนาในครั้งต่อไป เช่น กิจกรรมวิเคราะห์ด้วยกางปลา โดยการสร้างแผนภาพที่เลียนแบบโครงข่ายปลา แต่ละก้างแสดงถึงสาเหตุย่อย เพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาพื้นฐานและหาแนวทางแก้ไขได้อย่างเป็นระบบ

2.5 แนวทางพัฒนาด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ

การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกันจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ส่งผลให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน จึงควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะมนุษยสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมที่ร่วมมือกับชุมชน

และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เพราะการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จต้องเริ่มจากการเข้าใจความแตกต่างบริบทของบุคคล จะทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้การสื่อสารโดยใช้วาทศิลป์ เช่น การพูดโน้มน้าว การใช้อารมณ์ขันก็มีส่วนช่วยลดความตึงเครียดจากเนื้อหาการวิพากษ์ได้ เช่น กิจกรรมสะท้อนกลับเชิงบวกด้วยเทคนิคแซนด์วิช (Sandwich) โดยการสะท้อนกลับที่เริ่มต้นด้วยการชื่นชมส่วนที่เป็นจุดแข็ง แทรกข้อคิดเห็นเชิงลบอยู่ตรงกลางและปิดท้ายด้วยประโยคเชิงบวก

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้ครอบคลุมมิติความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Ability) และคุณลักษณะ (Attribute) นำไปบูรณาการกับรายวิชาสหกิจศึกษาหรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยผู้สอนสามารถกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของรายวิชา (Course Learning Outcome: CLO) และออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับแต่ละสาขาวิชา ตลอดจนพัฒนาเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับพัฒนานักศึกษาที่อยู่ภายใต้ชมรมหรือสโมสร แสดงดังภาพที่ 2

<p>ด้าน การฟัง</p> <p>ด้าน การเห็นอกเห็นใจ และเคารพ ความคิดผู้อื่น</p> <p>ด้าน การตั้งคำถาม ที่สร้างสรรค์</p> <p>ด้าน การคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล</p> <p>ด้าน การปฏิสัมพันธ์ ทางสังคมอย่างมี ไหวพริบ</p>	<p>สันติศึกษา การเข้าใจ ความแตกต่าง ของบุคคล</p> <p>การใช้คำถามทรงพลัง การใช้คำถามปลายเปิด</p> <p>หลักการระงับ การให้เหตุผล</p> <p>การสื่อสารกับชุมชน การสื่อสาร ไร้ความรุนแรง</p>
<p>ความรู้</p> <p>ทักษะ</p> <p>ความสามารถ</p> <p>คุณลักษณะ</p>	<p>การฟังเชิงรุก การฟังอย่างลึกซึ้ง</p> <p>ทักษะการเห็นอก เห็นใจผู้อื่น</p> <p>การคิดสร้างสรรค์</p> <p>การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดเชิงระบบ การคิดเชื่อมโยง</p> <p>การคิดยึดหยุ่น ทักษะมนุษยสัมพันธ์</p>
<p>เปิดรับข้อมูลรอบ ด้านทุกแง่มุม</p> <p>การคาดเดาคำคิด และความรู้สึกผู้อื่น การประเมินอารมณ์ ร่วมของคนในสังคม</p> <p>เทคนิค การจับประเด็น</p> <p>การแยกแยะข้อเท็จจริง การตรวจสอบข้อมูล การคิดแบบเติบโต</p>	<p>การใช้วาทศิลป์</p>
<p>ความเอาใจใส่ ความตั้งใจฟัง</p> <p>ความไวต่อความรู้สึก ความช่างสังเกต</p> <p>ความสงสัยใคร่รู้ ความใฝ่เรียนรู้</p> <p>ความกล้าแสดงออก ความรอบคอบ</p> <p>มารยาทการสื่อสาร ความอ่อนน้อมถ่อมตน</p>	<p>มารยาทการสื่อสาร ความอ่อนน้อมถ่อมตน</p>

ภาพที่ 2 แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 5 ด้าน ภาพรวมของสมรรถนะทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่คิดหลากหลายสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 1) ด้านการรับฟังข้อมูล ควรเน้นพัฒนาการฟังและรับข้อมูลอย่างรอบด้าน 2) ด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น ควรนำหลักการสันติศึกษามาใช้ เน้นการให้คุณค่าต่อความคิดเห็นทุกคน 3) ด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์ ควรนำแนวการสอนแบบเปิดมาใช้และกระตุ้นให้ใช้คำถามทรงพลัง 4) ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ควรเน้นการเรียนรู้ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลรองรับ วิเคราะห์จากเหตุไปสู่อุบัติตามหลักวิชาการ 5) ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ ควรออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างมนุษยสัมพันธ์กับชุมชน จะช่วยให้การวิพากษ์มีความเข้าใจผู้อื่นและยืดหยุ่นยิ่งขึ้น

การอภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า ภาพรวมมีสมรรถนะอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านไหวพริบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสภาพสังคมของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะการปฏิสัมพันธ์ที่ผสมผสานความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมมายาวนาน ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีความเห็นแตกต่างกันทางความเชื่อเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบและมีความสุข ดังที่ทีศนา แชมมณี (2561) ได้กล่าวไว้ว่า บุคคลจะเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดกับผู้ที่มีความเชื่อและมุมมองแตกต่างจากตน และมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมร่วมกัน สอดคล้องกับณัฐณี ปิยะศิริพันธ์ (2561) ที่ศึกษาพบว่าบริบททางสังคมที่มีการเรียนรู้และปรับตัว และการมีเสรีภาพทางความคิดของแต่ละบุคคลส่งเสริมให้มีการวิพากษ์

เชิงสร้างสรรค์มากขึ้น คล้ายกับ Fong et al (2018) ที่ศึกษาพบว่า ผู้ที่ปรับตัวในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี จะมีการคิดไตร่ตรองและคำนึงถึงผู้อื่นทำให้การวิพากษ์มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น (พิชชากร บุรุษพัฒน์ และชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2562) ทำนองเดียวกับบุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ (2560) ที่ศึกษาพบว่า การวิพากษ์ที่สร้างสรรค์จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล จึงจะเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและแสวงหาทางออกที่สร้างสรรค์ร่วมกัน

สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมดั้งเดิมจากบริบททางสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยึดมั่นในแนวปฏิบัติทางศาสนา จึงได้รับการอบรมขัดเกลาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามถึงเหตุและผลการปฏิบัตินั้น ดังที่เบลล์นิกา เจมส์ และแบรนต์ รอน (2562) ได้กล่าวไว้ว่า บรรยากาศและสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทักษะทางการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะที่เกี่ยวข้องกับเชาวน์ปัญญาจำเป็นต้องหล่อหลอมจากบรรยากาศสังคมที่กระตุ้นให้มีการคิดวิเคราะห์หาเหตุผลสอดคล้องกับภัสรา นามแสง และอภิศักดิ์ สุขขิง (2563) ที่ศึกษาพบว่า ทักษะการคิดวิเคราะห์มีความสอดคล้องกับภูมิหลังของผู้เรียน เชื่อมโยงกับพฤติกรรมการเรียนรู้และบริบทสังคม อีกทั้งวัฒนธรรมและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่มีลักษณะเป็นเชิงอนุรักษ์จะค่อนข้างส่งผลต่อทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน (มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัสซอลิฮีย์ และคนอื่น ๆ, 2562)

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายดังนี้

2.1 ด้านการรับฟังข้อมูล ควรจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการฟังและเปิดการรับฟังความคิดของผู้ที่เห็นต่างจากตน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการฝึกปฏิบัติการฟังบ่อย ๆ ผู้เรียนจะเกิดการซึมซับเมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ความขัดแย้งจะสามารถรับฟังมุมมอง

ของผู้อื่นได้โดยไม่รับผิดชอบ ดังที่พาสนา จุลรัตน์ (2563) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและจิตสำนึกได้บุคคลต้องรับฟังอย่างใส่ใจ นอกจากนี้ ควรรับฟังอย่างรอบด้าน เปลี่ยนการวิจารณ์เป็นความพยายามเข้าใจความคิด ความรู้สึก และความต้องการของผู้อื่น จะช่วยลดความขัดแย้งอย่างสันติในระดับบุคคล (วรรณดี สุทธิสุนทร, 2560; มาร์แชล ปีโรเซนเบิร์ก, 2560; ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์, 2564)

2.2 ด้านการเห็นอกเห็นใจและเคารพความคิดผู้อื่น ควรนำแนวทางสันติศึกษามาปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการใส่ใจและให้คุณค่าต่อความคิดเห็นของทุกคน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าแนวทางสันติศึกษาเป็นการแก้ไขความขัดแย้งที่ให้ความสำคัญต่อความต้องการของทุกฝ่ายและเคารพทุกความคิดเห็น ซึ่งจะนำไปสู่การวิพากษ์ที่สร้างสรรค์ สอดคล้องกับ ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์ (2564) ที่ได้กล่าวไว้ว่าการนำแนวทางสันติศึกษาเป็นกลไกขับเคลื่อนทางสังคม สามารถแก้ปัญหาทั้งระดับส่วนตัว ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงสังคม การนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดการวิพากษ์ที่สร้างสรรค์ นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสันติ ญักซุณี ปิยะศิริพันธ์ (2561) ที่ศึกษาพบว่า ลักษณะสังคมชายแดนใต้มีความเป็นพหุวัฒนธรรม มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนา การออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยแนวทางสันติศึกษาจะทำให้ผู้เรียนเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ให้คุณค่ากับความคิดผู้อื่น รู้ทันสถานการณ์แห่งตนและปัจจัยแวดล้อม การนำมาปรับใช้ในบริบทต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา องค์กร ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกัน เมื่อเกิดความเห็นที่แตกต่างก็จะเกิดการถกเถียงที่สร้างสรรค์ (กชณัฐ นวณิศาชล, 2562; สุพรรณษา สุวรรณชาติ, 2560; บุษบงชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560; ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี, 2562)

2.3 ด้านการตั้งคำถามที่สร้างสรรค์ ควรจัดการเรียนรู้ในลักษณะการสอนแบบเปิด (Open Approach) เน้นการใช้คำถามทรงพลัง นำปัญหาปลายเปิดที่มีคำตอบมากกว่าคำตอบเดียวมาเป็นกรณีศึกษา ผูกตั้งคำถามและอภิปราย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการจัดการเรียนรู้ที่ใช้โจทย์สถานการณ์ปลายเปิด จะช่วยให้ผู้เรียนได้คิดวิธีแก้ปัญหาในแบบของตน และเรียนรู้ผ่านการตั้งคำถามที่นำไปสู่

การวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ในชั้นเรียนได้ สอดคล้องกับ ทิศนา แชมมณี (2561) ที่กล่าวไว้ว่า แนวทางการเรียนรู้แบบเปิดที่ออกแบบกิจกรรมโดยการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงให้ผู้เรียนเสนอวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลาย จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและเกิดการแลกเปลี่ยนเชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ ฐาปณี สีเฉลียว (2564) ที่ศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ลักษณะแบบเปิดและใช้คำถามร่วมด้วย จะกระตุ้นการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ ช่วยดึงความสามารถการหาเหตุผล ทำให้ผู้เรียนเกิดการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ มองหาทางเลือกการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้ (เกียรติยศ ลินพิบูลย์, 2560)

2.4 ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ควรเน้นจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนพื้นฐานของหลักการและเชื่อมโยงจากเหตุไปสู่อะไร ผล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การจัดการเรียนรู้แบบอภิปราย ผู้เรียนต้องค้นหาข้อเท็จจริงมาโต้แย้งให้ผู้อื่นรับทราบ ซึ่งบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานจะส่งผลให้เกิดการวิพากษ์ประเด็นต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ได้ สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2561) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกันแลกเปลี่ยนอย่างอิสระโดยไม่มีการตัดสิน จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ ดำรงค์ดี สุดเสนห์ (2561) ที่ศึกษาพบว่า ลักษณะการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีหลักการเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ (Fong et al., 2018; Omer & Abdulrahim, 2017; มุฮัมหมัดอาฟีฟี อัสซอลิฮีย์ และคนอื่น ๆ, 2562)

2.5 ด้านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีไหวพริบ ควรออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มีทักษะมนุษยสัมพันธ์โดยร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการมีทักษะมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันในสังคมได้ แม้จะเห็นต่างในบางประเด็นก็จะแสดงออกด้วยการวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ ชนิษฐา จิตแสง (2563) ที่กล่าวไว้ว่า

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพผู้ส่งสารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลสามารถวินิจฉัยระดับ ความรู้ ความคิด และทัศนคติของผู้รับสาร แล้วปรับ เนื้อหาของการสื่อสารให้เหมาะสม สอดคล้องกับภคชน นวนลิตาซล (2562) ที่ศึกษาพบว่า การออกแบบหลักสูตร ที่นำทักษะการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นสามารถ ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับชุมชน และลด ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ทำนองเดียวกับบุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาต (2560) ที่ศึกษาพบว่า การ สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีบนพื้นฐานของความไว้วางใจต่อกัน เป็นขั้นตอนสำคัญของการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งจะนำไปสู่ การแสวงหาทางออกของปัญหาอย่างสันติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าสมรรถนะการวิพากษ์ เชิงสร้างสรรค์ด้านการวิเคราะห์ด้วยเหตุผลของผู้เรียน มีค่าน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ผู้สอนควรนำปัญหาที่เกิดขึ้นใน จังหวัดชายแดนภาคใต้มาออกแบบจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลและร่วมกันอภิปรายในห้องเรียน เพื่อฝึกการวิเคราะห์ด้วยเหตุผล

2. การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ วิพากษ์สร้างสรรค์ ควรสร้างบรรยากาศห้องเรียนให้เป็น

พื้นที่ปลอดภัย ฝึกให้ผู้เรียนกล้าตั้งคำถาม คิดนอกกรอบ และนำเสนอมุมมองเชิงวิพากษ์จากสถานการณ์จำลอง ในห้องเรียนโดยลำดับจากสถานการณ์ที่ง่ายไปสู่สถานการณ์ ที่ซับซ้อน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ ตกผลึกความคิดนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

3. การนำแนวทางการจัดการเรียนรู้จาก ผลการศึกษาไปใช้ ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเสริมแรง เชิงบวก และต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนอย่างเฉพาะ เจาะจง เพื่อให้ผู้เรียนทราบสิ่งที่สามารถทำได้ดีและ สิ่งที่ต้องพัฒนาปรับปรุงต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลการใช้แนวทางการจัดการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ ในสังคมที่มีความหลากหลายสำหรับนักศึกษาในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ เพื่อประเมินประสิทธิผลของการจัดการ เรียนรู้ตามแนวทางทั้ง 5 ด้าน แล้วนำข้อค้นพบไป ปรับปรุงรายละเอียดของแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมในเชิงปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาพัฒนาเครื่องมือการประเมิน สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อใช้พิจารณา สมรรถนะการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่าง มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กชณัช นวลนิศาซล. (2562). การพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของผู้รับประโยชน์. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนยุทธศาสตร์การศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579). ยะลา: ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้.
- เกียรติยศ ลินพิบูลย์. (2560). การพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้คำถามเป็นฐานร่วมกับมัลติมีเดียสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ชนิษฐา จิตแสง. (2563). การสื่อสารระหว่างบุคคล: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โปธิลิตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ: คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 8 ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). 80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐาปนี สีเฉลียว. (2564). รูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับสื่อสังคมเพื่อส่งเสริมการสร้างสรณ์นวัตกรรมการศึกษาสำหรับนิสิตวิชาชีพครู. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 32(1), 185-203.
- ณัฐฉิณี ปิยะศิริพันธ์. (2561). ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย. วารสารรัฐสารวิรัช วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 60(2), 58-72.
- ดำรงศักดิ์ สุดเสนห์. (2561). กระบวนการสร้างเสริมศักยภาพการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามธรรมชาติวิชาวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- ทิตนา เขมมณี. (2561). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบลล์นิกา เจมส์ และแบรนต์ รอน. (2562). ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 [21st century skills: Rethinking how students learn] (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์, แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10, ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และเหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). สันติวิธี: การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(2), 1-16.
- พาสณา จุฬรัตน์. (2563). จิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive psychology). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชชากร บุรุษพัฒน์ และชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2562). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพิพาทเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(1), 127-141.
- ไพฑูริย์ สนิลรัตน์. (2563). หลักและเทคนิคการสอนระดับอุดมศึกษา: จากการบรรยายแบบประเพณีโบราณสู่การสอนแบบไม่สอน. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์. (2564). *สื่อสารสร้างสันติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภัสรา นามแสง และอภิศักดิ์ สุขยิ่ง. (2563). การศึกษาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนชาวไทยในระดับอุดมศึกษาที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ. *มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 37(3), 183-212.
- มาร์แชล ปี โรเซนเบิร์ก. (2560). *สานสัมพันธ์ด้วยสันติ* [Nonviolent communication: NVC] (ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์, แปล). นครปฐม: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูฮัมหมัดอาฟีฟ อัสซอลิฮียี, สราวุธ สายทอง, เกตุ อัสมิมานะ และนัชฌิมา บาเกาะ. (2562). พฤติกรรมการสอนที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในผู้เรียนของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษาในพื้นที่บริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, 11(1), 16-34.
- รุติยะห์ หะ, นิเลาะ แวอุซัง และอับดุลฮากัม เฮ็งเปีย. (2562). องค์ประกอบปัจจัยด้านสถานการณ์แวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 14(1), 96-107.
- วรรณดี สุทธิวารการ. (2560). *การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี. (2562). *อัลกอริทึมของความแปรปรวนในความรุนแรง 15 ปีชายแดนใต้/ปาตานี*. ปัตตานี: สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุพรรณษา สุวรรณชาติ. (2560). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเน้นสมรรถนะเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะความรู้ลึกไว้ของครู*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- Butler, K. (2017). Criticism: Using it to your advantage. *Journal of Singing*, 74(1), 29-36.
- Fong, C. J., Schallert, D. L., Williams, K. M., Williamson, Z. H., Warner, J. R., Lin, S., & Kim, Y. W. (2018). When feedback signals failure but offers hope for improvement: A process model of constructive criticism. *Thinking Skills & Creativity*, 30(1), 42-53.
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "Intelligence". *American Psychologist*, Harvard University, 28(1), 1-14.
- Omer, A. A., & Abdularhim, M. E. (2017). The criteria of constructive feedback: The feedback that counts. *Journal of Health Specialties*, 5(1), 45-48.
- Patonah, S., Sajidan, Cari, & Rahardjo, S. B. (2021). The effectiveness of STLC (Science technology learning cycle) to empowering critical thinking skills. *International Journal of Instruction*, 14(3), 39-58.
- Sinkovics, N. (2018). *Pattern matching in qualitative analysis*. United State: SAGE.

